

Analyseopgave: Reportage af en internettrold

Se reportagen om fake news og John Prager (21 Søndag, 13. januar 2019). Som det fremgår af DR-reportagen, er John Pragers hensigt at styrke præsident Trumps politiske mærkesager gennem fordrejninger og fingerede nyheder.

- Beskriv, hvordan John Prager bygger sine falske nyhedsindslag op.
- Har I kendskab til at modtage nyhedsfeeds, hvor I blev i tvivl om, hvorvidt indholdet var fakta? Kommenterede I den? Delte I den i jeres netværk?
- Diskutér konsekvenserne af, at falske nyheder spredes på nyhedsmarkedet.

Deep fake

Deep fake er den nyeste trussel inden for kategorien af falske nyheder. Betegnelsen dækker falske videoer: Levende billeder, hvor mennesker på video siger noget, de aldrig har sagt, eller udfører handlinger, der aldrig har fundet sted i virkeligheden. Betegnelsen deep fake er opstået som en sammentrækning mellem "deep learning" og "fake". Det er en computerteknologi baseret på kunstig intelligens, som kan manipulere levende billeder og lyd i en grad, så det ser ægte ud.

Fænomenet er udbredt især inden for politik og markedsføring. Kendte mennesker tilknyttes et produkt i et reklamespot, som de anbefaler, fx er standupkomikeren Anders Matthesen indsat i en reklame for køb af den virtuelle valuta bitcoins.

Den journalistiske dokumentar på flow og net

Tv-dokumentar og dokumentar på nettet *bearbejder* fakta. Et nyhedsindslag skal være kortfattet og svare på spørgsmålene hvad, hvor og hvem. En dokumentar går i dybden, udvider historien, rekonstruerer eventuelt scener, der har fundet sted, og anlægger ofte nye vinkler på stoffet.

Tv-dokumentaristen har større frihedsgrader i sin bearbejdning af fakta, end nyhedsjournalisten har, uden at dokumentaren dermed bliver fake news. Den journalistiske dokumentar har rod i journalistikken og i dokumentarfilmen. Den trækker nyhedskriterier frem af stoffet, og den bruger i større skala filmiske virkemidler og dramaturgi, som vi kender fra dokumentarfilm og fiktionsfilm. Den journalistiske dokumentar kan anvende iscenesættelser og rekonstruktioner, som nyhedsindslaget på ingen måde tillader uden at komme i konflikt med faktakontrakten.

Det fører ofte til dokumentarprogrammer, hvor fiktions- og faktakoder blandes sammen. En dokumentar kan være bygget op efter bølgemodellen eller den narrative berettermodel, eller den kan rekonstruere scener, der har fundet sted i virkeligheden. En række nyere dokumentarformater skaber et spillerum for deltagerne i deres egen virkelighed. Er det fakta, spil eller iscenesættelse? Personerne, der optræder som sig selv, placeres i en medieret virkelighed, hvor man

både er en privat person og en mediefigur, en medieret person. Det er i øvrigt den samme placering, som man har med sin profil på et socialt medie.

Det er først og fremmest gennem formen, at vi kan kendetegne dokumentaren. Vi skelner mellem følgende dokumentarformer:

Den informative dokumentar. Journalisten optræder som en *lærer*. Dokumentaren forklarer et stof, ofte af historisk karakter. Den er typisk sammensat af ældre filmklip og interviews med ekspertkilder, der forklarer og vurderer.

Eksempel: *Historien om Danmark* (DR1, 2017, 8 afsnit), hvor skuespilleren Lars Mikkelsen fortæller om historien fra vikingetid til velfærdsstat. Historiske scener er konstrueret og iscenesat med skuespillere; Lars Mikkelsen træder ind i scenerne og kommenterer handlingen.

Den kritisk undersøgende dokumentar. Journalisten optræder som *kritiker og/eller detektiv*. Dokumentaren har en klar præmis om, at der er foregået noget, eller noget finder sted, som nogen ikke ønsker skal for dagens lys. Dokumentaren er en gradvis afdækning af denne præmis gennem kildeudsagn og journalistisk fortælling. Den kritisk undersøgende dokumentar har et tydeligt formål og benytter som regel forskellige kildetyper til at bevise sin præmis.

Eksempel: *Det store skattelæk* (DR1, 2016), hvor journalisten afslører, hvordan nogle danskere anbringer deres formuer i skattely i udlandet. Dokumentaren kan ses på dr.dk/undervisning.

Den observerende dokumentar. Journalisten optræder som en *iagt-tager*. Dokumentaren viser et stykke virkelighed under mindst mulig påvirkning og redigering af produktionsapparatet. Den observerende blandes ofte med reality-dokumentaren, som beskrives senere, og det kan være svært at finde eksempler på den rene observerende dokumentar, da mediet under alle omstændigheder manipulerer med virkelighedsstoffet.

Eksempel: I Christoffer Guldbrandsens film om den forhenværende statsminister Anders Fogh Rasmussen *Fogh bag facaden* (2003) følger fotografen i hælene på statsministeren, mens et stort EU-topmøde afvikles i Bella Centret nær København.

Den interaktive journalistiske dokumentar. Journalisten optræder som *deltager*. Dokumentaren viser en virkelighed, hvor journalisten selv optræder for at påvirke en begivenhed i en bestemt retning.

Eksempel: *Luksusfælden* (TV3, 2008) handler om mennesker, der er kommet ud i bundløs gæld. To økonomiske rådgivere skal hjælpe dem til at få orden på deres økonomi. Rådgiverne lægger budget for dem, skælder dem ud og opsøger deres kreditorer for at opnå gælds-saning.

Reality – en blandingsform

Ud over disse klassiske dokumentarformer har blandingsformen *reality* siden 1990-erne fået stadig mere plads på tv-stationernes sendeflader. I *reality* handler det om at etablere nærhed, 'liveness' og identifikation med de medvirkende for derved at underholde seeren. Der findes tre klassiske typer:

Reality-dokumentaren. En blandingstype, som ses i mange forskellige variationer. Her skildres hverdagsliv inden for et defineret område af virkeligheden: Hos en familie, på en skadestue, i en lufthavn, på en skole. De mange timers optagelse klippes ned til en fortælling med små plotpoints og karaktertyper. Det er karakteristisk, at *reality*-dokumentaren ved første øjekast kan ligne den observerende dokumentar, men ved nærmere eftersyn benyttes de filmiske virkemidler meget mere bevidst, end det gøres i den observerende. I *reality* lægges nemlig vægt på at eksponere de medvirkendes følelser og skabe identifikation med de medvirkende. Det er hovedsageligt erfaringskilder, der medvirker, og de filmiske virkemidler benyttes til at fremhæve de medvirkendes følelser for seeren. *Reality* trækker på den måde også tråde til underholdningsgenren.

Eksempel: *De unge mødre* (Kanal 4, 2005) følger en række kvinder, der i en tidlig alder har fået et barn. Deres hverdagsadfærd registreres, samtidig med at de udtaler sig til kameraet om deres holdninger og selvforståelse.

Et andet eksempel: *Alt for kliquen* (DR3, 2019), som følger en gruppe gymnasieelever gennem det sidste år af 3.g. Serien er et tidsbillede på gymnasielivet i 2019, og identitet, præstationsangst og den svære kærlighed er nogle af emnerne. Serien fremstår som en blanding mellem observerende dokumentar og *reality*-dokumentar.

Reality-showet. Journalisten optræder som en *spilfordeler*. Virkeligheden defineres som en spilleplade, hvorpå deltagerne skal udfolde sig ved hjælp af en række hjælpemidler og inden for en dramaturgi. De skal opnå noget. Her trækkes der også tydelige tråde til underholdningsgenren.

Eksempel: I *Alene i vildmarken* (DR1, 2017) placeres deltagerne på isolerede steder ved en sø i Nordnorge, fjernt fra civilisationen. Her skal de overleve med de tolv hjælpemidler, som de hver især har valgt at medbringe: en sav, regntøj, fiskenet, gryder. Den, der senest opgiver, har vundet.

Andre eksempler: *Paradise Hotel* (TV3), *Robinson Ekspeditionen* (TV3).

Reality-magasinet. Et journalistisk magasinprogram, hvor forskellige cases fremlægges for seeren; som regel handler det om kriminalitet eller ulykker. I nogle tilfælde rekonstrueres begivenhederne, og seerne opfordres til at hjælpe med at opklare en forbrydelse.

Eksempel: *Station 2* (TV2).

Den korte dokumentar *Fanget af angst 2:2* (DR3, 2018) handler om Ditte, der er angst for åbne pladser og mange mennesker, og den har elementer fra både den observerende dokumentar og fra reality-dokumentaren. Det første angstanfald oplevede hun på Roskilde Festival i 2015. Dokumentaren følger Ditte, mens hun kører gennem København i sin bil og fortæller om sin angst.

I anslaget kommenterer Ditte sine oplevelser fra førersædet. Det illustrerer hendes angst for mange mennesker og sætter temaet for dokumentaren. Efter titelskiltet fortæller hun direkte til kameraet, og hendes fortælling følger med henover autentiske optagelser fra Roskilde Festival. Her blev Ditte for første gang konfronteret med sin angst. Først derefter følger præsentationen, hvor Ditte fortæller til kameraet om sin diagnose.

Derefter følger en (iscenesat) scene, hvor hun ringer til sin mor og beder om, at hun vil være at træffe, hvis Ditte får det dårligt. Ditte skal nemlig gennemføre en eksponeringsterapi. Mens hun opholder sig i Købbyen ved Københavns Hovedbanegård skifter den observerende stil til en indre (tidskode 6:50). Farverne ændrer karakter, og på lydsiden hører vi Dittes 'indre lyde', så vi får en fornemmelse af, hvordan hun har det.

Her præsenteres de fire formelementer i dokumentaren:

1. Observerende kamera på Ditte, der bevæger sig rundt i byrummet, mens hun kommenterer sin situation.
2. Statements til kameraet, hvor Ditte forklarer om sine symptomer og oplevelser.
3. Arrangerede/iscenesatte situationer, hvor Ditte foretager sig noget med andre: Ringer til sin mor, møder sine veninder.
4. Indre syn på Ditte, stemmer i et ekkorum, lettere *brush up* af farverne, der markerer den indre virkelighed.

Udover reallyde indgår der musik i form af klange. Det fungerer som lydbroer mellem de forskellige sekvenser. Overordnet kan man sige, at *Fanget af angst 2:2* er en blanding mellem observerende dokumentar og reality-dokumentar.

Analyseopgave:
Filmiske virkemidler
i *Fanget af angst 2*

Gruppearbejde

Se afsnit 2 af *Fanget af angst 2* (DR3 2018) på dr.dk/undervisning.
Log på med dit Uni Login og find afsnittet via "Søg klip".

- Undersøg brugen af filmiske virkemidler i programmet og beskriv effekten.
- Find eksempler i programmet på observerende dokumentar og reality-dokumentar.
- Overvej, hvilke målgrupper programmet henvender sig til.

Dokumentar på
nettet

Mange tv-dokumentarer finder vej til nettet. Men der er også dokumentarer, der produceres direkte til nettet. Her er formerne friere, og der udvikles nye formater, der er særligt egnede til nettet, til kommentarer og til deling.

Et typisk træk er, at mange bloggere og YouTubere laver serielle dokumentarer om sig selv. De har mange følgere, der gerne kommenterer på deres uploadede videoer, hvor de udtaler sig om, hvordan de har det, hvad de køber, og hvad de skal i den nærmeste tid. Det drejer sig om 5-15 minutters video, hvor de taler til kameraet med en slags levende selfie.

Mere klassisk formede dokumentarer med reportage, interviews og rekonstruerede scener finder også vej til de sociale medier. Dokumentarfilm kan være bekostelige at producere, og det er meget svært at finde vej til tv-kanalerne, hvor de kan vises. Nettet rummer andre muligheder. På fx YouTube kan man gennem sin egen kanal og dens følgere få et trofast publikum. Dokumentaren kan handle om det, der interesserer videobloggeren, og den kan finde en form, der passer til ressourcerne og tilfredsstillende følgerne.